

IV. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ГАЛУЗЕВИХ ЮРИДИЧНИХ НАУК

УДК 347.6

DOI 10.32755/sjcriminal.2025.01.188

Карелін В. В.,

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри військового права
військового факультету міжнародних відносин та права,
Військовий інститут Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна
ORCID: ID 0000-0002-6271-2447;

Бериславська О. М.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри військового права
військового факультету міжнародних відносин та права,
Військовий інститут Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна
ORCID: ID 0000-0002-8785-6623;

Кравець Д. М.,

викладач кафедри соціальної роботи у військах
військового факультету соціальних та поведінкових наук,
Військовий інститут Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна
ORCID: ID 0000-0002-1980-3431

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДОГОВОРІВ МІЖ СПАДКОЄМЦЯМИ

У статті на основі аналізу норм Цивільного кодексу України проаналізовано можливість застосування спадкоємцями договірної форми врегулювання спадкових відносин шляхом закріплення норм про: договір про зміну черговості одержання права на спадкування, договір про зміну розміру частки у спадщині, договір про поділ спадкового майна, договір про задоволення спадкоємцями вимог кредитора спадкодавця, договір між спадкоємцями та виконавцем заповіту про призначення останнього, договір на управління спадщиною, договір охорони спадкового майна.

Проведено аналіз судової практики щодо відмежування договору про поділ спадщини між спадкоємцями від договорів про зміну черговості спадкування та зміну розміру часток у спадщині, що дозволяє говорити про практичну значущість системи спадкових договорів.

Зроблено висновок про те, що до договорів щодо розподілу спадщини належать договір про зміну черговості одержання права на спадкування, договір про зміну розміру частки у спадщині та договір про поділ спадщини спадкоємцями, а також про те, що договори щодо розподілу спадщини безпосередньо впливають на відносини власності. Цей вплив обумовлюється тим, що воля спадкоємців щодо розподілу спадщини безпосередньо відображається у змісті документа, що підтверджує право власності, – свідоцтві про право на спадщину.

Акцентовано увагу на тому, що спільність договорів про розподіл спадщини полягає у правовій меті, яка спрямована на визначення спадкоємцями умов спадкування, а саме: кола спадкоємців, які закликаються до спадкування, розміру ідеальних часток у спадщині, правового режиму спадкового майна замість тих, які встановлені законом або заповітом. Враховуючи вищезазначену правову мету договорів про розподіл спадщини, що предметом «договорів про розподіл спадщини» є дії спадкоємців з реалізації ними спадкових прав щодо розподілу спадщини, її частки або права на спадщину.

Ключові слова: *договори щодо розподілу спадщини, правова мета договору, система договорів, спадкування, судова практика.*

Постановка проблеми. Виникнення спадкових відносин, прийняття спадщини або відмова від неї – це невід’ємна частина життя всіх фізичних осіб, оскільки рано чи пізно спадкові відносини виявляються як окрема складова набуття або припинення майна чи майнових прав. У будь-якому випадку після фізичної особи, що померла, залишається певне майно, його майнові права та обов’язки переходять у спадок, і обов’язки можуть бути здійснені спадкоємцями.

У такому випадку можна сказати, що спадкове право і його норми регулюють приватну сферу життя фізичних осіб. Кожна фізична особа має право розпоряджатися своїм майном, самостійно визначаючи його долю, і при цьому, звісно, порядок вчинення відповідних дій і обов’язків має бути унормований у відповідних нормативно-правових актах задля того, щоб кожен міг скористатися своїм правом. При цьому порядок дій спадкоємців унормовується чинним законодавством, оскільки норми спадкового права доволі детально регулюють питання переходу прав та обов’язків до спадкоємців.

Мета статті полягає у виявленні актуальних питань укладення договорів між спадкоємцями, враховуючи загальну позицію аналізу правової мети таких договорів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчаючи питання щодо можливості укладення договорів спадкоємцями в межах спадкових відносин, науковці вказують на необхідність дослідження змісту таких договорів. Зокрема, це коло питань вивчали такі науковці, як Н. П. Бондар, Ю. Є. Зінкевич, О. Є. Кухарев, Є. І. Фурса та інші. Не применшуючи значення наукового доробку вчених – фахівців у сфері спадкування, слід звернути увагу на практичну сторону застосування договорів між спадкоємцями, зокрема на судову практику щодо відмежування договору про поділ спадщини між спадкоємцями від договорів про зміну черговості спадкування та зміну розміру часток у спадщині, що додатково наголошує на практико-орієнтованому характері нашого дослідження.

Виклад основного матеріалу. Чинний Цивільний кодекс України вперше в історії спадкового права на законодавчому рівні закріпив інститут договорів про розподіл спадщини. Загалом можливість застосування спадкоємцями договірної форми врегулювання спадкових відносин закріплена у книзі 6 ЦК України шляхом закріплення норм про: договір про зміну черговості одержання права на спадкування (ст. 1259), договір про зміну розміру частки у спадщині (ч.ч. 2, 3 ст. 1267), договір про поділ спадкового майна (ст. 1278), договір про задоволення спадкоємцями вимог кредитора спадкодавця (ч. 2 ст. 1282), договір між спадкоємцями та виконавцем заповіту про призначення останнього (ч. 2 ст. 1287), договір на управління спадщиною (ст. 1285), договір охорони спадкового майна (ст. 1283).

У закріпленій в книзі 6 ЦК України системі договорів особливе місце займають договір про зміну черговості одержання права на спадкування (ст. 1259), договір про зміну розміру частки у спадщині (ч.ч. 2, 3 ст. 1267) та договір про поділ спадщини спадкоємцями (ст. 1278). Уявляється можливим охопити зазначені договори загальною назвою – договори щодо розподілу спадщини – та визначити низку їх ознак.

Як уже зазначалось у попередньому розділі дослідження, відносини спадкування виникають у зв'язку з відкриттям спадщини. Відповідно до ч. 1 ст. 1220 ЦК України відкриття спадщини пов'язане з двома юридичними фактами: смерть фізичної особи та оголошення її померлою, що тягне за собою виникнення особливого правового майнового стану, особливість якого полягає в тому, що сукупність майнових прав і обов'язків померлої особи визнається спадщиною – майном, яке призначене для набуття його правонаступниками померлої особи – її спадкоємцями.

Автор навчального посібника «Спадкове право України» О. Є. Кухарев зазначає, що правове значення відкриття спадщини полягає в тому, що на цей час визначається: коло осіб, які одержують право прийняти спадщину; склад спадщини; строки на прийняття спадщини або на відмову від її прийняття [1, с. 471].

Відкриття спадщини деталізується через категорії часу та місця відкриття спадщини. Значення встановлення часу відкриття спадщини полягає в тому, що на момент відкриття спадщини встановлюється коло спадкоємців, яких залучають до спадкування, визначається склад спадщини, з дня відкриття спадщини обчислюється встановлений законом строк для її прийняття, встановлюється матеріальний закон, який буде застосовуватися до врегулювання процедури спадкування, враховуючи те, що закон не має зворотної сили тощо. Часом відкриття спадщини вважається день смерті спадкодавця (календарна дата), вказаний у свідоцтві про смерть, яке видається органами ДРАЦСу. Години та хвилини в межах цієї календарної дати для цілей спадкування юридичного значення не мають, тому до уваги не беруться [2, с. 69–70].

Однією з головних ознак, яка визначає особливість будь-якого цивільно-правового договору, є його правова мета. Договори про розподіл спадщини спрямовані на визначення спадкоємцями умов спадкування, а саме: кола спадкоємців, які закликаються до спадкування, розміру ідеальних часток у спадщині, правового режиму спадкового майна замість тих, які встановлені законом або заповітом.

Безумовним є той факт, що договори щодо розподілу спадщини безпосередньо впливають на відносини власності. Цей вплив обумовлюється тим, що воля спадкоємців щодо розподілу спадщини безпосередньо відображається у змісті документа, що підтверджує право власності – свідоцтві про право на спадщину.

Відповідно до положень ЦК України при спадкуванні як за законом, так і за заповітом спадкове майно може переходити у власність декількох спадкоємців. Така ситуація виникає, якщо за законом або за заповітом майно переходить до двох або більше осіб. Частиною 1 статті 1267 ЦК України передбачено, що розмір частки у спадщині спадкоємців за законом є рівною. Окрім того, заповідач має право скласти заповіт і визначити спадкоємців як усієї спадщини, так і її частини (ст.ст. 1234–1236 ЦК України).

Спадкове майно незалежно від того, зосереджено воно в одному місці чи ні, у момент відкриття спадщини виступає як єдиний цілісний комплекс, які б права та обов'язки не входили до його складу. Це є передумовою універсального правонаступництва, що характерне для спадкоємства [2, с. 388–389].

З дня відкриття спадщини (смерті спадкодавця), якщо до спадкування за законом нотаріусом закликаються декілька спадкоємців, спадкове майно переходить до таких осіб на праві спільної часткової власності, якщо за заповітом – то в тих частках або цілих об'єктах, як їх розподілив між ними спадкодавець. Якщо до спадкування закликають декількох спадкоємців, то з дня відкриття спадщини (смерті спадкодавця) майно переходить у спільну часткову власність цих спадкоємців, якщо, звісно, із заповіту не випливає інше. Тобто кожний зі спадкоємців має частку у спадковому майні. Частки всіх спадкоємців є рівними. Володіння, користування й розпорядження отриманим спадковим майном здійснюється за згодою всіх учасників спільної часткової власності. Крім того, спадкоємці, що прийняли спадщину, відповідають і за борги, що залишилися після смерті спадкодавця в межах отриманої частки у спадщині [3, с. 294].

Як вже зазначалося, з моменту прийняття спадщини двома або більше спадкоємцями спадкове майно, як правило, є об'єктом їх спільної часткової власності. Термін «спільна часткова власність» використовується в такому випадку умовно, враховуючи, що до складу спадщини входять не тільки речові права, а й зобов'язальні права, права інтелектуальної власності тощо, а також обов'язки спадкодавця. Тому частка у спадщині – не те саме, що і частка у праві спільної власності. Проте, враховуючи схожість у правовому регулюванні поділу спадщини та виділу частки в натурі, поділяємо думку науковців, які вважають, що для визначення порядку поділу спадкового майна можуть використовуватися норми, які регулюють поділ майна, що є у спільній частковій власності, або виділ частки з цього майна [4, с. 417].

Поділ майна передбачає припинення права спільної власності на спадкове майно та виникнення на його основі права власності кожного з колишніх співвласників на розподілене майно. Законодавець визначає різні порядки розподілу майна залежно від того, що є предметом спадщини. Якщо спадщина стосується рухомих речей (за винятком транспортних засобів), то її розподіл відбувається за спрощеним порядком. Якщо спадщина стосується нерухомих речей або транспортних засобів, то розподіл здійснюється на підставі нотаріально посвідченого договору, який вони укладають між собою та визначають у ньому розміри власних часток у спадковому майні (ч.ч. 2, 3 ст. 1267 ЦК України). На практиці такий договір посвідчується безпосередньо перед видачею свідоцтва про право на спадщину, що, як правило, унеможливорює виникнення непорозумінь у випадку можливої зміни як спадкоємця (спадкова трансмісія та інші), так і зміни розміру часток спадщини і перерозподілу спадкового майна (залучення особи до спадкування, що пропустила строк для прийняття спадщини). Якщо ж якась із зазначених обставин виникла після посвідчення договору, але до видачі свідоцтва про право на спадщину, договір підлягає розірванню сторонами, що його укладали відповідно до вимог ст. 654 ЦК України. У такому випадку можливе нове посвідчення договору вже новими спадкоємцями [5, с. 168].

Учена Ю. Є. Зінкевич особливостями договорів щодо розподілу спадщини вважає їх локальний характер. Локальність досліджуваних договорів, на її думку, означає, що можливість розподілу спадщини існує винятково в межах спадкових правовідносин. За межами таких правовідносин жоден із досліджуваних договорів не може бути укладений [6, с. 103].

Водночас Н. П. Бондар вважає, що договір про зміну черговості отримання права на спадкування, хоча і названий у ЦК України, однак практично позбавлений правової регламентації, що дозволяє віднести його до так званих непоіменованих договорів. Особливістю цього договору також є локальний характер, адже можливість його укладення обмежується лише відносинами спадкування за законом. У разі спадкування за заповітом закликаються до спадкування спадкоємці, визначені волею заповідача, і норми щодо черговості спадкоємців за законом не підлягають застосуванню [7, с. 71].

Ще однією з ознак договорів щодо розподілу спадщини є їх строковий характер, що обумовлено тривалістю спадкових правовідносин, у межах яких можуть укладатися зазначені договори. На сьогодні часові межі укладення відповідних договорів чинним законодавством не визначені, лише в деяких випадках має місце вказівка на те, що вони укладаються після відкриття спадщини (ст. 1259 ЦК України). На думку практикуючого нотаріуса О. Чуєвої, логічним є той факт, що договори про зміну черговості та про зміну часток у спадщині укладаються після відкриття спадщини, після шестимісячного строку з моменту її відкриття, коли вже буде з'ясоване коло спадкоємців та визначені їхні частки, і до видачі свідоцтв про право на спадщину. Але не треба стверджувати, що такий договір не може бути укладений спадкоємцями і після видачі свідоцтв про право на спадщину, оскільки ст. 1300 ЦК України дає можливість внести зміни до свідоцтва про право на спадщину за згодою спадкоємців, а це можливо не лише у випадках, передбачених ч.ч. 2, 3 ст. 1272 ЦК України, тобто коли з'явилися інші спадкоємці [8, с. 79].

Науковець О. Є. Кухарев обґрунтовує позицію, що всі договори у сфері спадкування, в тому числі «договори про

розподіл спадщини», відіграють допоміжне значення порівняно з роллю класичного цивільно-правового договору, оскільки не можуть бути достатньою правовою підставою виникнення, зміни та припинення спадкових правовідносин. У сфері спадкування правові наслідки настають не з факту укладення певного договору, а внаслідок юридичного складу, в якому центральне місце посідає факт відкриття спадщини. Таке твердження зумовлене специфікою спадкових правовідносин, у межах яких укладаються вказані договори і характеризуються другорядною роллю останніх. Так, особа, яка за загальним правилом черговості не повинна закликатися до спадкування, набуває право на спадкування не на підставі договору про зміну черговості одержання права на спадкування, а з певної сукупності юридичних фактів, а саме: смерть спадкодавця, прийняття спадщини спадкоємцями попередніх черг, укладення договору про зміну черговості одержання права на спадкування та прийняття спадщини спадкоємцем, якого «підтягують» [9, с. 100].

Слід зазначити, що більшість учених-цивілістів вважає, що однією зі сторін договорів щодо розподілу спадщини є спадкоємці. Законодавець на сьогодні не розкриває поняття «спадкоємці», а лише закріплює коло осіб, які можуть виступати в зазначеному статусі. Так, спадкоємцями за заповітом і за законом можуть бути фізичні особи, які є живими на час відкриття спадщини, а також особи, які були зачаті за життя спадкодавця і народжені живими після відкриття спадщини. Спадкоємцями за заповітом можуть бути юридичні особи та інші учасники цивільних відносин (ст. 1222 ЦК України).

Актуальним є момент, що ст. 1222 ЦК України не закріплює як умову набуття статусу спадкоємця факт прийняття спадщини, а лише зазначає, що для набуття зазначеного статусу особі необхідно бути живою на час відкриття спадщини. Окрім того, законодавець захищає інтереси зачатої, але ще не народженої дитини, оскільки у разі спадкування за законом зачата, але ще не народжена дитина визнається спадкоємцем першої черги (ст. 1261 ЦК України).

Сторонами договору про зміну черговості одержання права на спадкування та договору про зміну розміру частки у спадщині можуть бути винятково фізичні особи, визначені ст.ст. 1261–1265 ЦК України, а сторонами договору про поділ спадкового майна можуть бути як фізичні, так і юридичні особи. Це обумовлюється і тим, що договір про зміну черговості одержання права на спадкування та договір про зміну розміру частки у спадщині можуть бути укладені виключно в межах спадкування за законом, а договір про поділ спадщини спадкоємцями може бути укладено як у випадку спадкування за законом, так і в разі спадкування за заповітом.

Сутність договору про зміну черговості полягає в тому, що спадкоємець тієї черги, яка має право на спадкування, може за своєю волею «підтягнути» до спадкування спадкоємців (спадкоємця) за законом будь-якої з наступних черг. При цьому спадкоємець, який бере участь у цьому договорі, права на спадкування не втрачає. У цьому полягає основна відмінність цього інституту цивільного права від відмови від прийняття спадщини на користь іншої особи (ст. 1274 ЦК України).

Договір про зміну черговості одержання права на спадкування стосується тільки зміни черговості одержання права на спадкування. Відповідно його предметом не можуть бути інші питання, зокрема одночасна зміна часток у спадщині спадкоємців за законом. У такому договорі має брати участь хоча б один спадкоємець тієї черги, яка закликається до спадкування. Згода інших спадкоємців черги, яка закликається до спадкування, а також спадкоємців, які мають право на обов'язкову частку в спадщині (ст. 1241 ЦК України), на укладення цього договору не вимагається, оскільки укладення такого договору жодним чином не звужує наявних у таких спадкоємців спадкових прав [8, с. 78].

Разом з тим Ю. Є. Зінькевич зазначає, що «досліджувані договори мають особисто-довірчий характер. Тобто права і обов'язки, з приводу яких укладаються договори про розподіл спадщини, не можуть здійснюватися третіми особами через особливі зв'язки між учасниками таких відносин – родинних» [6, с.104].

На думку вітчизняного науковця І. П. Орлова, «договір про зміну черговості отримання права на спадкування необхідно віднести до нетипових договорів, адже він перебуває за межами наявних договірних типів, а його предметом є закликання до спадкування спадкоємця наступної черги, який, за загальним правилом черговості, не має права на спадкування» [10, с. 9].

Також З. В. Ромовська вказує на те, що «юридичний ефект договору про зміну черговості спадкування полягає у: наданні права на спадкування тому, до кого не надійшла черга; добровільному зменшенні частки у спадщині сторони за договором. Право на спадкування, яке особа одержала за таким договором, є її особистим, персональним майновим правом, яке вона не може передати комусь іншому, зокрема шляхом відмови від спадщини на його користь» [11, с. 184].

Актуальним для нашого дослідження є також питання щодо особливого предмета зазначених договорів. Оскільки в чинному законодавстві відсутня дефініція «договори щодо розподілу спадщини», то визначення предмета відповідних договорів видається можливим через аналіз їхньої правової мети. Враховуючи вищезазначене визначення правової мети договорів про розподіл спадщини, можна припустити, що предметом «договорів про розподіл спадщини» є дії спадкоємців з реалізації ними спадкових прав щодо розподілу спадщини, її частки або права на спадщину.

Вітчизняний дослідник О. П. Печений, аналізуючи проблемні аспекти розподілу спадщини між спадкоємцями, зазначає, що предметом договору про поділ спадщини між спадкоємцями є спадкова маса, з урахуванням порядку її визначення (ст.ст. 1218–1219 ЦК України та норми сімейного законодавства України, що визначають правовий режим власності подружжя). При цьому предметом договору є така спадкова маса, що підлягає поділу. Не можуть бути предметом поділу речі, заповідані конкретним спадкоємцем; предмет заповідального відказу чи заповідального покладення; об'єкти переважних прав спадкоємців (наприклад, ст. 1279 ЦК України) [12, с. 9].

У судовій практиці виникає питання про відмежування договору про поділ спадщини між спадкоємцями від договорів

про зміну черговості спадкування (ч. 1 ст. 1259 ЦК України) та зміну розміру часток у спадщині (ст. 1267 ЦК України).

Так, громадянин Н. 24.03.2016 року підписав і посвідчив нотаріально зі своїм братом М. договір про поділ часток у спадщині після смерті матері, відповідно до якого М. отримав у спадщину частку житлового будинку, а Н. залишилися вклади, які належали спадкодавцю і знаходились у ПАТ «Державний ощадний банк України». З часом Н. довідався, що на вкладах у банку відсутні заощадження спадкодавця, унаслідок чого вважав, що під час підписання вищезазначеного договору про поділ часток у спадщині його брат ввів його в оману, чим порушив його права.

Зважаючи на викладене, Н. просив суд визнати недійсним зазначений договір про поділ часток у спадщині від 24.03.2016 р., укладений між ним та відповідачем, визнати за ним право власності на частку спадкового майна – житлового будинку в порядку спадкування за законом після смерті матері.

Рішенням Олевського районного суду Житомирської області від 12.04.2018 р. позов задоволено частково. Визнано недійсним договір між Н. та М. про поділ часток у спадщині у частині розподілу часток нерухомого майна у спадщині, яка залишилась після смерті їхньої матері. Визнано за Н. право власності на спадщину, що залишилась після померлої.

Рішення суду першої інстанції мотивовано тим, що у спірному договорі про поділ часток у спадщині виключені та обмежені права позивача на спадщину за законом щодо спадкової маси, оскільки існування предмета договору, а саме заощаджень спадкодавця у ПАТ «Державний ощадний банк України», у тому числі спадкоємцями, не перевірено. Отже, при розподілі часток спадкового майна (житлового будинку) позивачу була визначена спадкова маса, що не існує, тобто порушено принцип рівності часток. Таким чином, зазначений договір про поділ часток у спадщині є нікчемним, а оскільки позивач прийняв спадщину за законом після смерті матері шляхом проживання з нею однією сім'єю на час смерті, тому за ним слід визнати право власності на частку житлового будинку, який є спадковим майном.

Постановою апеляційного суду Житомирської області від 08.08.2018 року апеляційну скаргу М. задоволено частково. Скасовано рішення суду першої інстанції у частині вимог про визнання права власності на частку спадкового майна, у задоволенні позову Н. у цій частині відмовлено. У решті рішення суду залишено без змін.

Постанова апеляційного суду мотивована тим, що спірний договір про поділ часток у спадщині є нікчемним, оскільки не відповідає вимогам закону, бо не дотримано принципу рівності часток у спадщині. Сторонами у справі проведено саме поділ спадкового майна, а не заміна часток у спадщині, позивач не реалізував своє право на отримання свідоцтва про право на спадщину за законом у нотаріуса, тому вимоги останнього про визнання за ним права на спадкове майно у судовому порядку є передчасними.

У касаційній скарзі до Верховного Суду відповідач ставить питання про скасування судових рішень та ухвалення нового рішення про відмову в позові, посиляючись на неправильне застосування судами норм матеріального права та порушення норм процесуального права. На думку Верховного Суду, суди першої та апеляційної інстанцій, зазначаючи про те, що між позивачем та відповідачем проведено поділ спадкового майна, а не зміна часток у спадщині, не звернули уваги на таке.

Відповідно до ч. 1 ст. 6 ЦК України сторони мають право укласти договір, який не передбачений актами цивільного законодавства, але відповідає загальним засадам цивільного законодавства. У ч. 3 ст. 1267 ЦК України передбачено, що спадкоємці за письмовою угодою між собою, посвідченою нотаріусом, якщо це стосується нерухомого майна або транспортних засобів, можуть змінити розмір частки у спадщині когось із них.

Згідно з п.п. 4.8 п. 4 гл. 10 розд. 2 Порядку № 296/5 частки у спадщині кожного зі спадкоємців є рівними. Спадкоємці можуть за усною угодою між собою, якщо це стосується рухомого майна, або за нотаріально посвідченим договором, якщо це стосується нерухомого майна або транспортних засобів, змінити розмір частки у спадщині когось із них.

Аналіз вищезазначених положень закону свідчить про те, що частки у спадщині кожного зі спадкоємців за законом є рівними, крім того моменту, коли спадкоємці за письмовою угодою (договором), посвідченою нотаріусом, не змінили розмір часток у спадщині когось з них.

Враховуючи викладене, суди, порушуючи вищезазначені положення закону та вимоги ст.ст. 212–214, 303, 316 ЦПК України 2004 року, фактичні обставини справи, від яких залежить правильне вирішення спору, не встановили і, вказуючи, що між позивачем та відповідачем проведено поділ спадкового майна, а не заміна часток у спадщині, не звернули уваги на те, що зазначеними положеннями цивільного законодавства передбачено право спадкоємців на зміну розміру часток у спадщині.

При цьому суди не навели відповідного правового обґрунтування, якому саме закону суперечить договір про зміну розміру часток у спадщині, передчасно вважаючи, що зазначений договір є договором про поділ спадкового майна.

Зважаючи на наведені обставини, Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду касаційну скаргу задовольнив частково, рішення Олевського районного суду Житомирської області від 12.04.2018 р. та постанову апеляційного суду Житомирської області від 08.08.2018 р. скасував, справу передав на новий розгляд до суду першої інстанції [13].

У вищезазначеній справі позиція Верховного Суду була така: договір, який передбачає передання спадкоємцям конкретне спадкове майно, не може бути кваліфіковано як договір про зміну розміру часток у спадщині.

Висновки. На основі проведеного нами аналізу до договорів щодо розподілу спадщини належать договір про зміну черговості одержання права на спадкування, договір про зміну розміру частки у спадщині та договір про поділ спадщини спадкоємцями.

Підсумовуючи викладене, акцентуємо увагу на тому, що спільність договорів про розподіл спадщини полягає у правовій меті, яка спрямована на визначення спадкоємцями умов спадкування, а саме: кола спадкоємців, які закликаються до спадкування, розміру ідеальних часток у спадщині, правового режиму спадкового майна замість тих, які встановлені законом або заповітом.

Список використаних джерел

1. Кухарев О. Є. Спадкове право України : навчальний посібник. Київ, 2013. 362 с.
2. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позиції вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т.12. Спадкове право / за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : ФОП Колісник А. А. 2009. 544 с.
3. Череватенко І. М. Нотаріальний порядок оформлення спадщини за умови поділу спадкового майна. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. Вип. 21. Част. II. Т. 1. С. 293–295.
4. Спадкове право. Практика застосування нотаріусами України / за заг. ред. В. М. Марченка. Харків : ФОП Лисяк Л. С. 2012. 736 с.
5. Федорич І. Я. Здійснення права на спадкування за цивільним законодавством України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Львів, 2018. 236 с.
6. Зінкевич Ю. Є. Договори про розподіл спадщини: поняття та характерні ознаки. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2021. № 49. С. 102–105.
7. Бондар Н. П. Особливості судового порядку зміни черговості спадкування в разі встановлення факту постійного проживання спадкоємця однією сім'єю зі спадкодавцем. *Право і суспільство*. 2018. № 5. С. 69–75.
8. Чуєва О. Договори у спадковому праві. *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2017. № 2 (92). С. 77–87.
9. Кухарев О. Є. Загальна характеристика договорів у сфері спадкового права України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. 2018. Вип. 48. Т. 1. С. 98–101.
10. Орлов І. П. Правочини в сфері спадкового права : автореферат дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2013. 210 с.
11. Ромовська З. В. Українське цивільне право. Спадкове право : підручник. Київ : Алерта, 2009. 264 с.
12. Печений О. Проблемні аспекти розподілу спадщини між спадкоємцями. *Вісник Національної асоціації адвокатів України*. 2019. № 1–2 (50). С. 8–14.
13. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 19.12.2018 р. Справа № 287/188/17-ц, провадження № 61-44152св18. ЄДРСР. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua> (дата звернення: 10.03.2025).

Karelin V.,

Doctor of Sciences (Law), Associate Professor,
Professor of the Department of Military Law
of the Military Faculty of International Relations and Law,
Military Institute of Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Kyiv, Ukraine
ORCID: ID 0000-0002-6271-2447;

Beryslavska O.,

PhD in Law, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Military Law
of the Military Faculty of International Relations and Law,
Military Institute of Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Kyiv, Ukraine
ORCID: ID 0000-0002-8785-6623;

Kravets D.,

Lecture of the Department of Social Work in the Armed Forces,
Military Institute of Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Kyiv, Ukraine
ORCID: ID 0000-0002-1980-3431

CURRENT ISSUES OF CONTRACTS BETWEEN HEIRS

The article, based on the analysis of the norms of the Civil Code of Ukraine, analyzes the possibility of the heirs applying the contractual form of settlement of inheritance relations, by establishing the norms on: an agreement on changing the order of obtaining the right to inherit, an agreement on changing the size of the share in the inheritance, an agreement on the division of inherited property, an agreement on satisfaction heirs of the testator's creditor's claims, an agreement between the heirs and the executor of the will on the appointment of the latter, an agreement on inheritance management, an agreement on the protection of inherited property.

An analysis of judicial practice was carried out regarding the distinction between the agreement on the division of inheritance between the heirs and the agreements on changing the sequence of inheritance and changing the size of shares in the inheritance, which allows us to talk about the practical significance of the system of inheritance agreements.

It was concluded that the agreements on the distribution of inheritance include the agreement on changing the sequence of receiving the right to inheritance, the agreement on changing the size of the share in the inheritance and the agreement on the division of the inheritance by heirs, as well as the fact that the agreements on the distribution of inheritance directly affect property relations. This influence is determined by the fact that the will of the heirs regarding the distribution of the inheritance is directly reflected in the content of the document confirming the right of ownership – the certificate of the right to inheritance.

Attention is focused on the fact that the commonality of inheritance distribution agreements is the legal purpose, which is aimed at determining the terms of inheritance by the heirs, namely: the circle of heirs who are called to inherit, the size of the ideal shares in the inheritance, the legal regime of inherited property instead of those that are established

by law or will. Taking into account the above-mentioned legal purpose of inheritance distribution agreements, the subject of "inheritance distribution agreements" are the actions of the heirs to exercise their inheritance rights regarding the distribution of the inheritance, its share or the right to inheritance.

Key words: *contracts on the distribution of inheritance, legal purpose of the contract, system of contracts, inheritance, judicial practice.*

References

1. Kukharev, O. E. (2013), *Inheritance law of Ukraine : study guide*, Kyiv.
2. The Civil Code of Ukraine: a scientific and practical commentary (explanations, interpretations, recommendations using the position of higher courts, the Ministry of Justice, scientists, experts) (2009), Vol. 12, *Inheritance law*, in Spasibo- Fateeva, I. V. (Ed.), FOP Kolisnyk, A. A., Kharkiv.
3. Cherevatenko, I. M. (2013), "Notarial procedure for registration of inheritance subject to the division of inherited property", *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University*, Iss. 21, Part II, Vol. 1, pp. 293–295.
4. *Inheritance law. Practice of application by notaries of Ukraine* (2012), in Marchenko, V. M. (Ed.), FOP Lysiak, L. S. Kharkiv.
5. Fedorych, I. Ya. (2018), *Implementation of the right to inheritance under the civil legislation of Ukraine : PhD in Law Thesis*, Lviv.
6. Zinkevich, Yu. E. (2021), "Agreements on the distribution of inheritance: concepts and characteristics", *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Jurisprudence series*, No. 49, pp. 102–105.
7. Bondar, N. P. (2018), "Peculiarities of the judicial procedure for changing the sequence of inheritance in case of establishing the fact of permanent residence of the heir in the same family as the testator", *Law and Society*, No. 5, pp. 69–75.
8. Chueva, O. (2017), *Contracts in inheritance law, Small notary encyclopedia*, No. 2 (92), pp. 77–87.
9. Kukharev, O. E. (2018), *General characteristics of contracts in the field of inheritance law of Ukraine. Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Law series*, Iss. 8, Vol. 1, pp. 98–101.
10. Orlov, I. P. (2013), *Proceedings in the field of inheritance law : abstract of PhD in Law Thesis*, Kharkiv.
11. Romovska, Z. V. (2009), *Ukrainian civil law. Inheritance law : textbook*, Alerta, Kyiv.
12. Pechenyi, O. (2019), *Problematic aspects of inheritance distribution between heirs, Bulletin of the National Association of Lawyers of Ukraine*, No. 1–2 (50), pp. 8–14.
13. Ukraine (2018), *Resolution of the Supreme Court as part of the panel of judges of the First Judicial Chamber of the Civil Court of Cassation, Case No. 287/188/17-ts, proceeding No. 61-44152cb18*, available at: <http://www.reyestr.court.gov.ua> (accessed 10 March 2025).